

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

- การศาสนา, กรม. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๑. พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ปฐมภาค. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๔. พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๑. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๕. พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๒. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๖. พระวินัยปิฎก จุลวรรค ภาค ๑. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๗. พระวินัยปิฎก จุลวรรค ภาค ๒. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๘. พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สิลขันธ์วรรค. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๑๑. พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๑๒. พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัดถาสก. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๑๓. พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัดถาสก. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.

- การศาสนา, กรม. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๑๘. พระสุตตันตปิฎก
มัชฌิมนิกาย อุपरินิคาชาลค์. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๑๙. พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย
สพาทตนวรรค. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๒๐. พระสุตตันตปิฎก อังคุตตร-
นิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๒๑. พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย
วสุทถนิบาต. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๒๒. พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย
ปัจจุฉกนิบาต. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๒๓. พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย
สัตตก-อัครก-นวกนิบาต. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๒๔. พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย
ทสก-เอกาทสกนิบาต. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- . พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง. เล่ม ๒๕. พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย
ชาดก ภาค ๑. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕.
- ที. ถัมบลิ. วิส เควิกส์. พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป. แปลและเรียบเรียงโดย
สมัน สิงห์วี. พระนคร : สถานการศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕.
- ปุ้ย แสงฉาย. พระไตรปิฎกมหาวิคตการนัย ๘,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๑. พระวินัยปิฎก
อาทกกรรม ภิกขุวิภังค์ เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : โรงพิมพ์
ล.ธรรมภักดิ์, ๒๕๐๓.

- บุษ แสงฉาย. พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๒. พระวินัยปิฎก
อาหิงกรรม กติกขวิวัจกั เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๐๓.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๕. พระวินัยปิฎก
มถาวรรก เล่ม ๑. ๒๕๐๐.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๖. พระวินัยปิฎก
มถาวรรก เล่ม ๒. ๒๕๐๐.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๗. พระวินัยปิฎก
จุลลวรรก เล่ม ๑. ๒๕๐๐.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๘. พระวินัยปิฎก
จุลลวรรก เล่ม ๒. ๒๕๐๐.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๑๒. พระสุตตันตปิฎก
ทีฆนิกาย สีลขัณฑวรรก เล่ม ๒. ๒๕๐๐.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๑๕. พระสุตตันตปิฎก
ทีฆนิกาย ปาฐักวรรก เล่ม ๒. ๒๕๐๐.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๒๐. พระสุตตันตปิฎก
มัชฌิมนิกาย อุนริปัฏฐก เล่ม ๑. ๒๕๐๐.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๒๒. พระสุตตันตปิฎก
มัชฌิมนิกาย อุนริปัฏฐก เล่ม ๒. ๒๕๐๐.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๒๓. พระสุตตันตปิฎก
สังยุตตนิกาย สกทวรรก เล่ม ๑. ๒๕๐๐.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๒๕. พระสุตตันตปิฎก
สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรก เล่ม ๒. ๒๕๐๑.

- ผู้ แสงฉาย. พระไตรปิฎกมหาวิถถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๓๔. พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เล่ม ๒. ๒๕๐๑.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๓๕. พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เล่ม ๓. ๒๕๐๑.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๓๕. พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๐๒.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๓๖. พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๐๓.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๓๗. พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๐๓.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๓๘. พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม ๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๐๓.
- . พระไตรปิฎกมหาวิถถารนัย ๕,๐๐๐ กัณฑ์. เล่ม ๔๔ - ๔๖. พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อรรคมบท เล่ม ๑ - ๕. ๒๕๐๐.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. ประชุมสมันตปาสาทิกาแปล. เล่ม ๒. พระนคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕.
- . พระอัมมปทัฏฐกถาแปล. ภาค ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๑. พระนคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๓.
- . พระอัมมปทัฏฐกถาแปล. ภาค ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๒.
- . พระอัมมปทัฏฐกถาแปล. ภาค ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. พระนคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระอัมปเป็ฏฐกถาแปล. ภาค ๘. พิมพ์ครั้งที่ ๑.

พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๘.

— . พระอัมปเป็ฏฐกถาแปล. ภาค ๘. พิมพ์ครั้งที่ ๑. พระนคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๖.

— . พระอัมปเป็ฏฐกถาแปล. ภาค ๘. พิมพ์ครั้งที่ ๑. พระนคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕.

— . พระอัมปเป็ฏฐกถาแปล. ภาค ๘. พิมพ์ครั้งที่ ๑. พระนคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๘.

— . พระอัมปเป็ฏฐกถาแปล. ภาค ๘. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๖.

— . มังคลัตถทีปนีแปล. เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๑.

— . มังคลัตถทีปนีแปล. เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓. พระนคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๑.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. พุทธประวัติ. เล่ม ๑.
พิมพ์ครั้งที่ ๘๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๐๖.

— . พุทธประวัติ. เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๕.

วีรวงศ์, สมเด็จพระมหา. จุดถอดสมันถปาสาทิกา อรรวถา พระวินัย. พิมพ์ครั้งที่ ๑.
พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๖.

สุชีพ บุญญาภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. เล่ม ๑ - เล่ม ๔.
พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : เกษมบรรณกิจ, ๒๕๕.

หนังสือภาษามวลีเขียนกวีด้วยอักษรไทย

- มหามกุฏราชวิทยาลัย. อุบายแปลกุฎกถาย ปฐม ภาค. พระนคร : โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๒.
- . อุบายแปลกุฎกถาย มุติโย ภาค. พระนคร : โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- . อุบายแปลกุฎกถาย อธิโย ภาค. พระนคร : โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- . อุบายแปลกุฎกถาย จตุตถ ภาค. พระนคร : โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.
- . อุบายแปลกุฎกถาย ปัญจ ภาค. พระนคร : โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- . อุบายแปลกุฎกถาย ฉกฺโข ภาค. พระนคร : โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.
- . อุบายแปลกุฎกถาย สกฺตโม ภาค. พระนคร : โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.
- . อุบายแปลกุฎกถาย อฏฺฐโม ภาค. พระนคร : โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๑.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. สยามรัฐสุด เทปิกข์. เล่ม ๑. วินยปิฎก มหาวินยุตต

พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เทปิกข์. เล่ม ๔. วินยปิฎก มหาวินยุตต ปรโม ภาค.

พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เทปิกข์. เล่ม ๕. วินยปิฎก มหาวินยุตต พุทธิโย ภาค.

พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เทปิกข์. เล่ม ๖. วินยปิฎก จุลจตุตถส ปรโม ภาค.

พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เทปิกข์. เล่ม ๗. วินยปิฎก จุลจตุตถส พุทธิโย ภาค.

พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เทปิกข์. เล่ม ๘. สุตตนปิฎก ที่ชนิกายสส สัตถชนนวกโค.

พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เทปิกข์. เล่ม ๑๑. สุตตนปิฎก ที่ชนิกายสส ปาถิกวโค.

พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เทปิกข์. เล่ม ๑๒. สุตตนปิฎก มรณนิคายสส มุลปตตสาถัก.

พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เทปิกข์. เล่ม ๑๓. สุตตนปิฎก มรณนิคายสส มรณนิ-

ปตตสาถัก. พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เทปิกข์. เล่ม ๑๔. สุตตนปิฎก มรณนิคายสส อปริปตตสาถัก.

พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เทปิกข์. เล่ม ๑๕. สุตตนปิฎก สัมภตนิคายสส สฬายตนนวก-

โค. พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

มตามกุฎราชวิทยาลัย. สยามรัฐสุด เถปฏัก. เล่ม ๒๐. สุดตบฏปฎิเก องคตตกร-
นิกายสส ปรมโภ ภาโภ. พระนกร : โรงพิมพ์มตามกุฎราชวิทยาลัย,
๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เถปฏัก. เล่ม ๒๐. สุดตบฏปฎิเก องคตตกรนิกายสส พุทธิโย
ภาโภ. พระนกร : โรงพิมพ์มตามกุฎราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เถปฏัก. เล่ม ๒๒. สุดตบฏปฎิเก องคตตกรนิกายสส คติโย
ภาโภ. พระนกร : โรงพิมพ์มตามกุฎราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เถปฏัก. เล่ม ๒๓. สุดตบฏปฎิเก องคตตกรนิกายสส จตุตโธ
ภาโภ. พระนกร : โรงพิมพ์มตามกุฎราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เถปฏัก. เล่ม ๒๔. สุดตบฏปฎิเก องคตตกรนิกายสส ปรมโภ
ภาโภ. พระนกร : โรงพิมพ์มตามกุฎราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

— . สยามรัฐสุด เถปฏัก. เล่ม ๒๕. สุดตบฏปฎิเก พุทธนิกายสส ภาคกั
ปรมโภ ภาโภ. พระนกร : โรงพิมพ์มตามกุฎราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

หนังสือภาษาอังกฤษ

- Auboyer, Jeannine. Daily Life in Ancient India. tr. Watson Taylor, Simon. London : Weidenfeld and Nicolson, 1965.
- Dauids, T.W. Rhys. Buddhist India. 8th ed. Calcutta, India : Sencil Gupta Ltd, 1959.
- Dauids, T.W. Rhys and Stede, William. The Pali Text Society's Pali - English Dictionary. London : Luzac and Company, 1966.
- Dutt, Sukumar. Buddhist Monks and Monasteries of India. London : George Allen and Unwin Ltd, 1962.
- Malalasekera, G.P. Dictionary of Pali Proper Names. 2 Vols. London : Luzac and Company Ltd, 1960.
- Senart, Emile. Caste in India. tr. Ross, Sir E. Denison. Delhi : Datta Book Center, 1977.
- Srivastava, Balram. Trade and Commerce in Ancient India. Varanasi, India : The Chowkhauba Sanskrit Series Office, 1968.
- Warder, A.K. Indian Buddhism. Delhi, India : Motilal Banarsidass. 1970.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

เบญจกัลยาณี

เบญจกัลยาณี คือ สตรีที่มีความงาม ๕ ประการ คือ

๑. ผมงาม คือ ผมหางยาวกับหางนกยูงรำแพน เมื่อปลุกอวยสยายลงไป
ละลายผ้านุ่งแล้ว ปลายผมจะงอนขึ้น

๒. เนื้องาม คือ ริมฝีปากมีสีราวกับผลคำดังสุกและเรียบสนิท (บางแห่ง
หมายถึงเหงือกตรงโคนฟันงาม)

๓. กระจุกงาม คือ ฟันขาวสะอาด เรียบบริด งงามราวกับระเบียบของ
เพชรที่เขานำมาวางเรียงกัน หรือราวกับรอยจักของสังข์ที่ขัดก็แล้ว

๔. ผิวงาม คือ ถ้าสตรีที่มีผิวดำ ก็ดำสนิทราวกับสีของคอกนินูล โดย
มีทองดูปลิวลอยเครื่องประทีนผิว ถ้าสตรีที่มีผิวขาวก็ขาวน่องราวกับสีของคอกกรรณิการ์

๕. วัยงาม คือ สตรีที่มีความงามไม่เปลี่ยนแปลง ถึงแม้จะคลอกถึง
๑๐ ครั้ง ก็ยังดูสาวพริ้งเหมือนกลอดเพียงครั้งเดียว^๑

เครื่องประดับชุดมหาลดาปสาธน์ของนางวิสาขา

เป็นเครื่องประดับที่มีราคาสูงถึง ๕ โกฎิ หรือ ๕๐ ล้านกหาปณะ ซึ่ง
ฉนัญชัย เศรษฐีสั่งทำให้นางวิสาขาผู้เป็นธิดา เนื่องในวันแต่งงานของนางกับปุณณวัณ
กุมารบุตรของมีคาร เศรษฐี

^๑ ขมมปทฎุรอุบาย ตติโย ภาค, หน้า ๕๐.

ส่วนประกอบที่ใช้ทำชุกมทาลคาปสาธน์ มี ทองคำพันลี้ม เพชร ๘ ทะนาน
 แกรมุกคา ๑๑ ทะนาน แกรมุประพาฬ ๒๒ ทะนาน แกรมณี ๓๓ ทะนาน และเงิน
 บริสุทธิ์อีกมาก ในการประกอบเครื่องประดับ ส่วนใดที่ต้องใช้ด้วยร้อยก็ให้ใช้เงินแทน

ลักษณะของเครื่องประดับ ไร้วสุมที่ศีรษะยาวคลุมลงมาจรดหลังเท่า ลูกกลม
 ที่ใช้ประกอบทำเป็นแหวนนั้นทำด้วยทองคำ ห่วงทำด้วยเงิน มีวงแหวนประดับตาม
 ส่วนต่าง ๆ เพื่อตรึงเครื่องประดับให้อยู่กับที่ ก็อยู่ที่กลางกระหม่อม ๑ วง ที่หลังหู
 ทั้งสองข้าง ๒ วง ที่หูกลม ๑ วง ที่เข่าทั้งสองข้าง ๒ วง ที่ข้อศอกทั้งสองข้าง
 ๒ วง ที่ขางสะเอวทั้งสองข้าง ๒ วง และทำรูปนกยูงประดับอยู่ตรงกลางกระหม่อม
 ขนปีกของนกยูงทั้งด้านชายและขวา ทำด้วยทองคำข้างละ ๕๐๐ ขน จงอยปากทำด้วย
 แกรมุประพาฬ นัยน์ตาทำด้วยแกรมณี คอและแนวหางก็ทำด้วยแกรมณี ก้านขนทำด้วย
 เงิน ขาทำด้วยเงินเช่นกัน เมื่อนางสวมแล้วเดิน ขนนั้นก็เคลื่อนไหว มีเสียง
 ไพเราะราวกับเสียงทิพย์สังคีต

ในการทำเครื่องประดับชุดนี้ ใช่วางทองที่มีฝีมือ ๕๐๐ คน ทำกันทั้งในเวลา
 กลางวันและกลางคืน กินเวลาถึง ๔ เดือน จึงสำเร็จ สิ้นค่าอุปกรณ์ในการทำ
 ๕๐ ล้านกหาปณะ และค่าจ้างทำอีก ๑ แลนกหาปณะ^๑

เพราะส่วนประกอบชุกมทาลคาปสาธน์มีมากมาย จึงทำให้เครื่องประดับ
 ชุดนี้หนักมาก หญิงที่มีกำลังเท่าช้าง ๕ เชือกเท่านั้นจึงจะประดับชุกมทาลคาปสาธน์นี้ได้
 แต่ก็ไม่สามารถจะประดับอยู่นานร่างกายตลอดเวลาได้ นิคการเสรษฐีผู้เป็นพ่อของสามี
 ของนางวิสาขาเห็นถึงข้อนี้ จึงสั่งทำเครื่องประดับชื่อ ฆนัมภุฏกะ ให้นางอีกชุดหนึ่งซึ่งมี

^๑ ขมมปทฎฎกถาย ตถักโย คาโล, หน้า ๕๖ - ๕๗.; G.P. Malalasekera,

ราคา ๑ แสนหกบาทตะไว้ใช้ประทับไว้ในทุกอิริยาบถและทุกโอกาส

อุดมศาลกาปสาธน์ของนางวิสาขานี้ มีเรื่องราวที่โด่งดังไปทั่วเมืองก็คือ วันหนึ่งนางได้สวมชุดมหาลกาปสาธน์ไปฟังธรรมที่วิหาร แต่ก่อนจะเข้าไปฟังธรรม นางได้ถอดเครื่องประดับออกให้นางทาสีถือไว้ แต่นางทาสีก็ลืมเครื่องประดับนี้ไว้ที่วิหารฟังธรรมนั่นเอง พระอาณัติจึงนำไปเก็บไว้เพื่อรอเจ้าของมารับคืน ครั้นนางวิสาขาทราบว่าพระเถระถูกตองเครื่องประดับแล้ว จึงคิดจะถวายโดยนำไปประกาศขาย แต่ไม่มีผู้ใดสามารถซื้อไว้ใช้ได้ เพราะราคาสูงมาก นางจึงรับซื้อไว้เอง แล้วนำเงินไปสร้างปราสาทที่บุพพารามถวายพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์

ในสมัยพุทธกาล มีหญิงที่มีเครื่องประดับอุดมศาลกาปสาธน์เพียง ๓ คนเท่านั้น คือ นางวิสาขา นางมัลลิกา ภรรยาของพันธุลเสนาบดี และธิดาเศรษฐีเมืองพาราณสี

พหูบาทุชาและอนิสงส์ ๑๐ ประการของยาตุ

พระพุทธเจ้าเสด็จจากนครพาราณสี ไปทางอันธกวินทชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประชาชนชาวชนบทผู้มีความเลื่อมใสต่างก็นำสิ่งของต่าง ๆ บรรทุกเกวียนติดตามไปด้วยมากมาย เพื่อจะหาโอกาสทำอาหารถวายในระหว่างทาง เมื่อพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์เดินทางมาถึงอันธกวินทชนบท พราหมณ์ผู้หนึ่งซึ่งติดตามมาด้วยเป็นเวลาประมาณ ๖ เดือนเศษแล้ว แต่ยังไม่มีโอกาสทำอาหารถวาย จึงคิดจะทำอาหารที่แปลกไปจากคนอื่น ๆ ที่เคยปรุงถวาย สิ่งนั้นคือ ยาตุ และขนมที่ปรุงด้วยน้ำหวาน จึงเข้าไปเรียนถามพระอาณัติว่า ถ้าคนจะทำยาตุและขนมที่ปรุงด้วยน้ำหวานถวาย พระพุทธเจ้าจะทรงรับหรือไม่ พระอาณัติก็นำเรื่องนี้ไปพูดถามพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็ทรงอนุญาตให้คนแต่งถวายได้ พระอาณัติจึงแจ้งให้พราหมณ์ผู้นั้นทราบ เช้าวันรุ่งขึ้น พราหมณ์ก็ทำข้าวยาตุและขนมที่ปรุงด้วยน้ำหวานไปถวายพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ครั้งแรกภิกษุสงฆ์ไม่รับประเคน ต่อเมื่อพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้รับ

พระเคนใจจึงรับพระเคน หลังจากเสร็จจกตักขแล้ว พระพุทธเจ้าไ้ตรัสกับพราหมณ์
ว่า ข้าราชการมีคุณ ๑๐ ประการ ผู้ให้ข้าราชการไ้ชื่อว่า เป็นผู้ให้

๑. ให้อายุ	๒. ให้วรรณะ
๓. ให้สุข	๔. ให้กำลัง
๕. ให้ปฏิภาณ	๖. ช่วยกำจัดความทิว
๗. บรรเทาความระหาย	๘. ห้ามมิให้เกินคลอง
๙. ล้างลำไส้	๑๐. ช่วยย่อยอาหารใหม่ที่ยังเหลืออยู่

หลังจากอนุโมทนาแก่พราหมณ์แล้ว ก็ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุสงฆ์ทั้งหลายว่า
"เราอนุญาตข้าราชการ และชนที่ปรุงกวน้ำหวาน"^๑

เมื่อครั้งที่นางวิสาขาขอถวายยาตุเป็นประจำแก่ภิกษุสงฆ์ นางไ้อ้างถึง
พระพุทธานุญาตและอานิสงส์ ๑๐ ประการของยาตุ ที่เมืองอันชกวินทีนี้

พระพุทธานุญาตห้ามพระเถระบวชให้กุลบุตรที่บิดามารคายังไ้ไ้ค้อญาติ

ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ในลัทธิชนบท กรุงกบิลพัสดุ์
เช้าวันหนึ่งพระพุทธองค์ไ้เสด็จไปสู่พระราชนิเวศน์ของพระเจ้าสุทโธทนะ แล้วประทับ
นั่งบนอาสนะที่เขาบุลาถถวาย ครั้นนั้นพระนางพิมพาไ้มีพระเสาวนีย์กับพระราหุล
กุมารราชโอรสว่า พระสมณะรูปนี้ไ้เป็นพระราชาบิดาของพระราหุล จึงไปทูลขอทรัพย์สิน
มรดกจากพระองค์ พระราหุลจึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะที่พระพุทธเจ้ากำลังจะ
เสด็จกลับอาราม พระราหุลจึงตามไปถวาย เมื่อไ้โอกาสก็ทูลขอทรัพย์สินมรดกจาก

^๑ สยามรัฐรัฐสส เติบีกัก, วินยปิฎก มหาวิภังค ทุกีโย ภาค, ๕ : ๗๖ -
๗๘, ข้อ ๒๑ - ๒๓.

พระพุทฺธองค์ พระพุทฺธองค์จึงมีรับสั่งให้พระสารีบุตรบวชพระราหุลเป็นสามเณร และทรงกำหนดวิธีบวชเป็นสามเณรด้วยการถึงสมณะ ๓ คือ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์

เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบ ก็ทรงโทมนัสเป็นอย่างมาก เพราะเมื่อครั้งเจ้าชายสิทฺถัตถะออกบรรพชา พระองค์ก็มีความทุกข์เป็นอันมาก ครั้งนี้พระราหุลต้องผนวชอีก พระองค์จึงมีความทุกข์ทวีเพิ่มขึ้น จึงเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วทูลขอพรจากพระพุทธเจ้าว่าอย่าทรงบวชกุลบุตรที่บิดามารคายังมีใค้อุปการ เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะเสด็จกลับไปแล้ว พระพุทฺธองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุบวชให้กุลบุตรที่บิดามารคายังมีใค้อุปการ ฉะนั้นโดยวชิโรตตยาถิตทุกกฏ^๑

จะสังเกตได้ว่า ก่อนที่จะมีพระพุทฺธบัญญัติข้อนี้ขึ้น ถ้ากุลบุตรผู้ใดต้องการบวช พระพุทฺธองค์จะบวชให้ทันที แต่หลังจากมีพระพุทฺธบัญญัตินี้แล้ว เมื่อมีผู้ใดต้องการบวช พระพุทฺธองค์จะให้ไปขออุปการจากบิดามารคาก่อนเสมอ เช่น กรณีของพระสุทินนะ เป็นต้น

การลงปฏิสารณียกรรมพระสุธรรม

ถ้ายเหตุที่พระสุธรรมเผลอจาล่วงเกินไปถึงคนสกุลของจิตตกหนัก ผู้มีภริชา เลื่อมใส เป็นกบฏบิการก เป็นอุบิฏฐาตสงฆ์ในพุทธศาสนา พระพุทฺธเจ้าจึงมีรับสั่งให้ภิกษุสงฆ์ทำปฏิสารณียกรรมแก่พระสุธรรม คือ ให้ไปขอขมาจิตตะ

วิธีทำปฏิสารณียกรรม คือ ให้เรียกประชุมสงฆ์ แล้วโจทพระสุธรรมก่อน เมื่อพระสุธรรมให้การแล้วจึงปรินิชาติ จากนั้นก็ให้ภิกษุรูปหนึ่งประกาศความผิดของ

^๑ สยามมกุฎราชกุมารี, วินัยปิฎก มหาวคคสุต ปฐม ภาค, ๔ : ๑๖๗ - ๑๖๘, ขบ ๑๑๘.

พระสุธรรม แล้วประกาศให้ทราบทั่วกันว่า จะลงปฏิสารนิยกรรรมแก่พระสุธรรม คือ ให้ไปขอขมาจิตตะ แล้วให้ถามอยู่ที่ประชุม ๓ ครั้งว่า อภิกขุรูปโลกเห็นด้วยก็โหนึ่ง แต่ถามภิกขุรูปโลกไม่เห็นด้วยก็พูดถกถายได้ บรารถว่าที่ประชุมหนึ่ง แสดงว่าเห็นชอบ ก่อการลงปฏิสารนิยกรรรมครั้งนี้ พระสุธรรมจึงต้องเดินทางไปเมืองมัจฉิลาสนท์เพื่อ ขอขมาจิตตะ แต่เพราะมีความเคืองเขินจึงไม่อาจขอขมาจิตตะได้ ต้องกลับมาบังนกร สารัตถ์อีก พระพุทธเจ้ามีรับสั่งให้แต่งตั้งภิกขุอนุทูตเดินทางไปกับพระสุธรรมด้วย ในการแต่งตั้งภิกขุอนุทูตนี้ ต้องขอความเห็นชอบจากที่ประชุมสงฆ์ และต้องเป็นที่ยอมรับ ของที่ประชุมด้วย

ดังนั้น พระสุธรรมจึงไปเมืองมัจฉิลาสนท์กับภิกขุอนุทูต แล้วขอขมาจิตตคหบดี ซึ่งคหบดีก็มีใจดีโอโอบเอื้ออย่างใจ พระสุธรรมจึงขยับมาอยู่ที่อัมพวาฏการาม เมือง มัจฉิลาสนท์ตามเดิม ฝ่ายประพฤตคณิก หายเยอหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบก็ให้ สงฆ์ระงับปฏิสารนิยกรรรมแก่พระสุธรรม?

เกรขสีหรือบุตรธิดาของเกรขสี

มีเกรขสีและบุตรธิดาของเกรขสีบางท่านที่มีบทบาทสำคัญรองลงมา หรือมี เบื่อความกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกไม่มากนัก จึงนำมากล่าวโดยสรุปไว้ในที่นี้ คือ

จุลลอนาถบิณฑิกเกรขสี เป็นผู้มีชื่อเสียงในพุทธศาสนาภคหนึ่ง ชื่อเดิม ของท่านว่าอย่างไรนั้นไม่มีหลักฐานเล่มโลกกล่าวไว้ แต่ที่เรียกว่าจุลลอนาถบิณฑิกะ ก็เพราะเป็นการยกย่องในความมีใจบุญสุนทาน และความมีเมตตาการุณาของท่านว่า โลกนี้เทียบกับอนาถบิณฑิกเกรขสี จุลลอนาถบิณฑิกะ เป็นผู้มีชื่อเสียงในศาสนาใน

^๑ สุนทรภู่ รุสุต เถปิฎก, วินยปิฎก จุลลวกลุสุต ปฐม ภาค, ๖ :
๒๑ - ๓๒, ขด ๑๓๔ - ๑๓๖.

พุทธศาสนา มาก ให้การอุปถัมภ์พุทธศาสนาอย่างดียิ่งเสมอ ท่านได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์ไป
ฉันภัตตาหารที่บ้านวันละ ๕๐๐ รูปทุกวัน จึงมักจะได้รับการกล่าวถึงร่วมกับผู้มีศรัทธา
มากท่านอื่น ๆ เช่น พระเจ้าปเสนทิ นางวิสาขา และอนาถบิณฑิกะเสมอว่าเป็น
ผู้ให้การบำรุงพุทธศาสนาที่สำคัญ จุดลอนาถบิณฑิกะสำเร็จมรรคผลถึงขั้นอนาคามี
เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าจะแสดงยมกปาฏิหาริย์ จุดลอนาถบิณฑิกะได้หยุดยั้งแสงเทพ
แต่ไม่ได้รับอนุญาต

จูฬปันถกและมหาปันถก ท้าบททั้งสองเป็นหลานของอนนทเศรษฐีแห่งเมือง
ราชคฤห์ เรื่องราวความเป็นมาของท่านมีดังนี้

ธิดาของอนนทเศรษฐี เกิดรักใคร่ชอบพอกับทายาทในบ้าน จึงหนีไปอยู่ด้วยกัน
นางมีบุตรในเวลาต่อมา บุตรคนแรกชื่อมหาปันถก คนที่สองชื่อจูฬปันถก เมื่อบุตรโต
ขึ้นมารดาไล่พาไปหาอนนทเศรษฐีผู้เป็นตา อนนทเศรษฐีจึงรับหลานทั้งสองเลี้ยงไว้ ท่าน
เศรษฐีเป็นผู้มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนา เมื่อท่านไปฟังธรรมของพระพุทธเจ้าก็มัก
จะพามาหาปันถกไปถวายเสมอ จนมหาปันถกเกิดความเลื่อมใสต้องการอุปสมบท ท่าน
เศรษฐีก็อนุญาต มหาปันถกจึงได้อุปสมบทในพุทธศาสนา ท่านได้ศึกษาพระธรรมวินัย
และเจริญกัมมัฏฐานจนบรรลุอรหัตตผล

ต่อมาพระมหาปันถกได้ชักชวนจูฬปันถกน้องชายให้อุปสมบท ซึ่งอนนทเศรษฐี
มิได้ขัดขวาง เมื่อจูฬปันถกอุปสมบทแล้วพระมหาปันถกได้พยายามพราเสนาถกาดแก่
จูฬปันถกเป็นเวลาถึง ๔ เดือน แต่จูฬปันถกก็ไม่สามารถจะจำได้แม้เพียง ๑ คำ
พระมหาปันถกคิดว่าน้องชายอยู่ในเพศบรรพชิตควรไปก็ไม่ไ้ประโยชน์ จึงจะให้ออกไป
จากวิหาร ถัดหนึ่งชื่อกมานิมิตต์พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ในวิหารทั้งหมดให้ไปฉัน
ภัตตาหารที่บ้าน พระมหาปันถกเป็นผู้จัดภิกษุ ได้กล่าวขอให้ภิกษุทุกรูปไปโดยเว้นพระ
จูฬปันถกรูปเดียว เพราะเป็นคนโง่ ทำให้พระจูฬปันถกเสียใจจึงคิดจะสึกเป็นภคิพัสถ์
พระพุทธเจ้าทรงทราบจึงเสด็จมาณะวิธีให้พระจูฬปันถกเจริญสมาธิจนบรรลุอรหัตตผล
เมื่อหมอลูกส่งคนมานิมนต์ภิกษุที่เหลือในวิหาร ซึ่งเหลือท่านอีกเพียงรูปเดียวที่ไม่ได้ไป

ฉันทักตอาหารที่มานมอชีวค ทานโลบิรมิตกายให้มูมานิมตเห็นเป็นภิกษุทันรูปที่กำลัง
อยู่ในอริยาบถแตกต่างกัน^๑

พระพุทโธปันตก ใ้รับยกย่องจากพระพุทโธเจ้าให้เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย
ในทางนิรมิตกายอันสำเร็จด้วยใจ และเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางฉลาดในเจโต
วิวัฏฐะ คือการเปลี่ยนแปลงทางใจ เพราะท่านได้เข้าสมาบัติหรือสมาธิจนใ้รูปร่าง-
ผาน ๘ เมื่อออกจากผานก็บรรพดูรหันต์ ส่วนพระมหาปันตกใ้รับยกย่องจากพระพุทโธ-
เจ้าว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางฉลาดในปัญญาวิวัฏฐะ คือการเปลี่ยนแปลงทาง
ปัญญา เพราะท่านใ้มีสสังขารใ้รูปร่างผาน ๘ เมื่อออกจากผานก็บรรพดูรหันต์^๒

พระกุมารกัสปะและมารกา มารกาของพระกุมารกัสปะปะนั้น เกมเป็นธิดา
ของเทวธูแห่งเมืองราชคฤห์ นางมีความเลื่อมใสในพุทโธศาสนา ต้องการบวชเป็น
ภิกษุณี แต่บิดามารกาไม่ยอมให้บวช โดยใ้นางแต่งงานกับบุตรเทวธูผู้หนึ่ง นางจึง
ต้องไปอยู่บ้านสามี ก่อนนางใ้ขออนุญาตสามีออกบวชโดยไม่ทราบว่ตนเองเริ่มตั้ง
ครรภ์แล้ว ซึ่งสามีก็อนุญาต นางจึงไปบวชในสำนักของพระเทวทัต เมื่อเวลาผ่านไป
ภิกษุณีรูปอื่น ๆ ก็ทราบความว่ นางมีครรภ์ จึงแจ้งใ้พระเทวทัตทราบ พระเทวทัตกลัว
ว่จะเสียชื่อเสียงมาถึงสำนักจึงใ้นางสึก แต่นางมีศรัทธาในพุทโธศาสนามากจึงไม่ยอม
สึก นางใ้ไปยังสำนักของพระพุทโธเจ้า กราบทูลเรื่องราวใ้พระพุทโธเจ้าทรงทราบ
พระพุทโธเจ้าทรงแต่งตั้งใ้พระอุบาลีสอบสวนความว่ นางตั้งครรภ์มาก่อนหรือหลังการ
บวช ต่อหน้าบริษั ๘ โดยเชิญบุคคลสำคัญ ๆ ใ้มาบริษั ๘ เช่น พระเจ้าปเสนทิ

^๑ มมปทอรรถกถาย พุทโธ โภโก, หน้า ๓๓ - ๔๕.

^๒ ปุย แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิคตารณีย์ ๕,๐๐๐ กัมพ์, พระสุตตันตปิฎก
อังคคุตตรนิกาย เอกนิบาต เล่ม ๒, ๓๔ : ๑๕.

นางวิสาขา และสกุลใหญ่อื่น ๆ อีก พระอุบาลีได้เชิญให้นางวิสาขาเป็นผู้พิจารณา
นางวิสาขาได้สอบถามเรื่องราวแล้วตรวจดูมือ เท้า ท้อง และนับวันลูกที่ทราบว่าภิกษุณี
รูปนี้ตั้งกรรมมาแล้วตั้งแตกอนขวย จึงเป็นผู้บริสุทธิ์

ต่อมานางกลอดบุตรเป็นชาย พระราชาทรงนำทารกไปเลี้ยงไว้ในวัง
และให้ชื่อว่ากัสสปะ เมื่อโตขึ้นกุมารกัสสปะได้ขออุปสมบท พระราชาที่ทรงอุปฐาก
ท่านเป็นคนที่ขวยเมื่ออายุครบ ๒๐ ปี โดยนับรวมเวลาที่อยู่ในครรภ์ด้วย จึงเป็น
ต้นเหตุที่ทำให้เกิดพระพุทธานุภาพใหญ่มีอายุ ๒๐ ปี โดยนับรวมเวลาที่อยู่ในครรภ์
ด้วย อุปสมบทเป็นภิกษุได้ เมื่ออุปสมบทแล้วตามไปศึกษาพระธรรมวินัยและเรียน
กัมมัฏฐาน ประกอบกับมีเสนาค้ำบังแดดตามท่าน ท่านจึงศึกษาการแก้ปัญหากับพระ
พุทธเจ้า ต่อมาได้บรรจอรหันต์

พระกุมารกัสสปะ เป็นผู้มีความสามารถในด้านการแสดงธรรม รู้จักวิธี
การที่จะแสดงธรรมได้โดยลุล่วง หลังจากบรรจอรหันต์แล้ว ท่านได้แสดงธรรมแก่บริษัท
๘ เเลมอ ด้วยวิธีการยกอุบมา และเหตุการณ์ต่าง ๆ มาแสดงให้เป็นที่เข้าใจ ทาง
ด้านมารดาของท่านซึ่งเป็นภิกษุณีนั้น ไม่ได้เลี้ยงและไม่ไ้พบบุตรมาเป็นเวลานานจึง
คิดถึง อยากพบ มีความรัก ความอาลัย เสร้าโศกเสียใจถึงบุตรตลอดเวลา เมื่อได้
พบพระกุมารกัสสปะก็ใจจึงเข้าไปหา พระกุมารกัสสปะคิดว่าถ้ามารดาตัดความรัก
ในตัวบุตรไม่ได้ก็จะไม่บรรจุมรรคผลทางศาสนา จึงแสดงกิริยาและพูดกับมารดาอย่าง
เฉยเมย ทำให้มารดาเสียใจที่นางรักและคิดถึงบุตรมาก แต่บุตรไม่ยินดีในนาง
จึงตัดความรักจากบุตรและได้บรรจอรหันต์ในวันนั้นเอง^๑

^๑ ขุททกปิฎก มัชฌิมปิฎก อดิโร ภาโก, หน้า ๑๑ - ๑๕.

นางกิสาโคคมิ นางกิสาโคคมิ เป็นผู้ที่ช่วยทำให้ทรัพย์สินสมบัติของเทรมุจิแห่งเมืองสาวักตี จำนวน ๕๐ โลกีย์ ี่กลายเป็นเจ้าถ่านไฟกับกลายเป็นทรัพย์สินอันถึงเค็ม ท่านเทรมุจิจึงได้นำแรงงานกับบุตรของท่านและภรรยาสมบัติทั้งหมดให้ นางมีบุตร ๑ คน ถอนมาบุตรของนางโกสินวิวิตถง ทำให้นางเสียใจมาก จึงอุ้มศพบุตรเที่ยวตามหาจากชาวบ้านทั้งหลาย เพื่อมารักษาบุตรให้ฟื้น มีผู้แนะนำให้นางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า นางจึงไปเฝ้าและเฝ้าขอคิดจากพระพุทธเจ้าว่าการเกิดและการตายเป็นของธรรมดา ทำให้นางหายเกรงกลัว และเมื่อได้ฟังพระธรรมของพระพุทธองค์ก็บรรลุโสดาบัน จึงขอบวชเป็นภิกษุณี หลังจากบวชแล้วไม่นานนางก็บรรลุอรหัตผล นางได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางทรงจิ๋วเกรี้ยวของ

นางอุตตรา นางอุตตราเป็นธิดาของมุนีเตมยเทรมุจิแห่งเมืองราชคฤห์ นางได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าพร้อมกับบิดามารดาที่บรรลุโสดาบันทั้ง ๓ คน ครอบครัวยังคงมีใจศรัทธาในพุทธศาสนาเรื่อยมา ถอนนางได้แต่งงานกับบุตรของคฤมเตรมุจิผู้ไม่มีศาสนา แล้วไปอยู่บ้านสามี ทำให้นางไม่มีโอกาสรักษาอุโบสถศีลและฟังธรรมเป็นเวลานาน นางจึงส่งข่าวไปให้บิดามารดา บิดาของนางได้ส่งเงินมาให้เพื่อจ้างนางสิริมา หญิงแพศยาผู้มีรูปงาม ให้มาทำหน้าที่ของภรรยาแทนนาง เพื่อนางจะได้ไปถวายทาน ฟังธรรม และรักษาอุโบสถศีลได้ตามความปรารถนา นางสิริมาเมื่อทำหน้าที่ภรรยาของเทรมุจิก็มีความสุขกาย จึงเกิดความริษยานางอุตตรา ครึ่งหนึ่งขณะที่นางอุตตรากำลังดูแลหญิงรับใช้ให้ทำอาหารถวายภิกษุสงฆ์ นางสิริมาได้คักน้ำมนต์ที่ถ้ำลึง แล้วพลาญมาเพื่อจะรดศีรษะนางอุตตรา นางอุตตราเห็นเช่นนั้นก็เข้าเมตถา

ฉานแล้วแต่เมตตาไปยังนางสิริมา ทำให้น้ำมันที่รกรากบนศีรษะของนางนั้น ไม่ก่อให้เกิดอันตรายใด ๆ ซึ่งนางก็มีใจถือโทษโทษนางสิริมา และถึงห้ามหญิงรับใช้ไม่ให้ทำร้ายนางสิริมากวน ทำให้นางสิริมาสำนึกผิดจึงขอโทษนางอุตตรา นางอุตตราได้พานางสิริมาไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่อใดซึ่งกรรมของพระพุทธองค์นางสิริมาก็บรรลุนิโรคาบัน^๑

นางอุบลวรรณา นางอุบลวรรณา เป็นธิดาเศรษฐีแห่งเมืองสาวัตถี เพราะนางมีผิวพรรณเหมือนดอกกลีบอุบลเขียว จึงได้ชื่อว่าอุบลวรรณา ค่ายเหตุที่นางเป็นคนสวย จึงมีผู้มาสู่ขอนางเพื่อเป็นภรรยามากมาย จนบิดาของนางตัดสินใจไม่ถูกว่าจะยกนางให้แก่มุใด เมื่อนางอุบลวรรณาขอขวายเป็นภิกษุณีมีคามารกาจึงเห็นชอบด้วย เมื่อนางบวชแล้วก็ตั้งใจบำเพ็ญสมาธิ ไม่นานนักก็บรรลุดุอรหัตตผล

ครั้งหนึ่ง นางจาริตไปเฝ้า นันทมามะ ผู้หลงรักนางถึงแก่ยังเป็นคฤหบดี ไถ่ขโมยนาง แม้นางจะซักขี้นและห้ามปรามเท่าไรก็ไม่ไฉน จึงเป็นสาเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุณีไปอยู่ป่า คือ ให้อยู่แต่ในพระนคร^๒

นางอุบลวรรณา เป็นพระอรหันต์ผู้มีฤทธิ์ เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าจะทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์ นางอาสาจะกระทำแทน แต่ไม่ได้รับอนุญาต นางได้รับขย่งจากพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้เล็ดกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางมีฤทธิ์ และให้อยู่ในตำแหน่งอัครลาวิกาฝ่ายชายค้าย

นางกุนทลเกสี เป็นธิดาของเศรษฐีแห่งเมืองราชคฤห์ เถมนางมีชื่อว่าภัทธา ครั้งหนึ่งนางเห็นโจรกำลังถูกคุมตัวไปลงโทษ ก็เกิดความแค้นหาในโจรผู้นั้น

^๑ อุหมมปทภูรูกถาย อฏโฐ ภาค, หน้า ๑๗๒ - ๑๗๗.

^๒ อุหมมปทภูรูกถาย ศกีย ภาค, หน้า ๑๘๘ - ๑๙๐.

ต้องการได้เป็นสามี แม้บิดามารดาจะห้ามปรามเท่าไรก็ไม่ฟัง ท่านจึงต้องให้คนนำ
ทรัพย์ไปได้ตัวโจรผู้นั้นมา แล้วให้บอกกับบิดาของตน ต่อมาโจรได้ใช้อุบายล่อลวงภรรยา
ให้แต่งตัวให้สวยแล้วชวนขึ้นไปบนภูเขาเพื่อจะฆ่านางแล้วชิงเครื่องประดับและทรัพย์สิน
เมื่อนางทราบอุบายประสงค์ของสามีจึงฆ่าสามีเสียด้วยอุบายที่ฉลาดแล้วหนีไปอยู่ในป่า
นางได้พบปริพพาชก จึงขอบวชเป็นปริพพาชิกา นางถนอมผนวากศิริระช้อยเสียจนกาล
เมื่อผนวชขึ้นก็เป็นอมวล จึงได้ชื่อว่าอุบลเทวี นางเรียนวาทะจำนวนพันจนมีความชำนาญ
เมื่อเรียนจบแล้วก็ถือกิ่งหว้าเดี่ยวจาริกไปตามนิคมชนบท เพื่อไต่วาทะเกี่ยวกับปัญหา
ต่าง ๆ กับชนทั่วไป โดยนางจะกล่าวของทรายและบักกิ่งหว้าไว้แล้วประกาศว่า ถ้าใคร
มีความสามารถจะไต่วาทะกับนางก็ให้เทียบกิ่งหว้านี้ แต่ไม่มีใครสามารถไต่วาทะ
ชนะนางได้ เมื่อนางมาถึงเมืองสาวัตถีก็ได้ไต่วาทะถึงปัญหากลาง ๆ กับพระสารีบุตร
แต่ของพ่ายแพ้แก่พระสารีบุตร ทำให้นางเกิดความเลื่อมใสจึงขอบวชเป็นภิกษุณี ต่อมา
อีก ๒ - ๓ วัน นางก็บรรจุนิพพาน

นางปฎาจารา นางปฎาจาราเป็นธิดาของเศรษฐีแห่งเมืองสาวัตถี นางรัก
ใคร่ชอบพอกับคนรับใช้ในบ้าน จึงหนีไปอยู่ด้วยกันจนมิบุตร ๒ คน ในวันที่นางคลอด
บุตรคนที่สองนั้น นางต้องประสบการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ในชีวิต คือ สามีและบุตรทั้ง
สองต้องสิ้นชีวิตลงในวันเดียวกัน ขณะที่นางกำลังเศร้าโศกเสียใจอยู่นั้นก็ได้ทราบข่าว
ว่า บิดามารดาและพี่ชายของนางก็สิ้นชีวิตในวันนั้นเช่นกัน เพราะความเสียใจอย่าง
ใหญ่หลวงจึงทำให้นางมีสติวิปลาสไป แม้เสือด่าหูดุขนางก็ไม่รู้สึกตัว นางระเห
รอนเรื่อยมาทางวิหาร พระพุทธองค์ทรงเปิดโอกาสให้นางเข้าเฝ้าแล้วแสดงธรรม
ให้ฟัง จนนางสำเร็จขั้นโสดกัมภีระ จึงพูดขอบวชเป็นภิกษุณี เมื่อบวชแล้วก็ได้พยายาม

บำเพ็ญเพียรและศึกษาสมณะธรรมจนสำเร็จอรหัตผล^๑ นางศึกษาเล่าเรียนพระพุทธานะ
 มาก จึงเป็นผู้ว่านายในพระวินัยจนได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้เลืกกว่า
 ภิกษุณีทั้งหลายว่าเป็นผู้ทรงพระวินัย

นางสามาวดี นางสามาวดี เป็นธิดาของคัณฑกษัตริย์เกรษฐี ผู้เป็นสหายของ
 โฆสกเกรษฐี เมื่อคัณฑกษัตริย์เกรษฐีและภรรยาถึงแก่กรรม โฆสกเกรษฐีจึงนำนาง
 สามาวดีมาเลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรม ต่อมาพระเจ้าอุเทนได้ทอดพระเนตรเห็นนาง
 ก็เกิดความเลื่อมใส จึงส่งพระราชาสาส์นมาขอนางไปเป็นชายา

ครั้งหนึ่ง นางซุขมุตตรา ทาสีของนางสามาวดีได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า
 จนบรรลุโสดาบันแล้ว ก็ไปแสดงธรรมตามที่ใดซึ่งมาแก่นางสามาวดีและบริวารจนได้
 บรรลุโสดาบันทุกคน หลังจากนั้นนางก็มีศรัทธาเต็มใส่ในพุทธศาสนาเรื่อยมา ต่อมา
 นางถูกนางมวคัลเลียชา ราชอาวีของคณหนึ่งของพระเจ้าอุเทนใส่ความ ทำให้พระเจ้า
 อุเทนเข้าใจผิดคิดว่านางสามาวดีลึกร้ายต่อพระองค์ จึงพิโรธมากถึงกับไขอ้อนุยึ่งนาง
 หมายจะฆ่าให้ตาย แต่นางได้แต่เมตตาถวญจิตที่มีดวงไม่วินใจ ทำให้นางรอดพ้น
 อันตรายจากถูกฆนุอย่างน่าอัศจรรย์^๒ ด้วยเหตุนี้นางจึงได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้า
 ว่า เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในทางเจริญเมตตา

นางสุชาดา เป็นธิดาของเสนียกุกุมทีแห่งค่ายดงดูเวลา เมื่อโตขึ้นนาง
 ได้เข้าพิธีการแต่งงานกับบุตรเกรษฐีผู้มีสกุลเสมอกัน และมีบุตรคนแรกเป็นชาย คือ
 ยสະ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๑ - ๑๔๕.

^๒ อุหมมปภุฏฐกถาย พุทธิโย ภาคโต, หน้า ๒๘ - ๓๓, ๔๔ - ๔๖.

นางสุชากาญจน์ เป็นผู้นำชาวปายาสีไลลาจากทองคำราคา ๑ แสกกหาปณะ
 ไปถวายพระพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้ พระพุทธเจ้าได้ปรีชาว่าเป็น ๔๘ ก่อนแล้วเสวย
 เมื่อตรัสรู้แล้วก็ประทับอยู่ที่โศภิตตลตลอด ๗ สัปดาห์ แล้วเสด็จไปประกาศธรรมที่
 ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ถวายแก่พวกโยคีซึ่งทรงแสดงธรรมโปรด ทำให้ยสะสำเร็จ
 โยคार्จน และแสดงธรรมโปรดเศรษฐีผู้เป็นบิดาของยสะซึ่งศึกษามาจนสำเร็จโศภิตน
 เช่นกัน ยสะหึงงอด้วย ก็สำเร็จธรรมนั้น จึงอุบาสกในเวลาต่อมา ท่านเศรษฐีได้
 นิมนต์พระพุทธเจ้าและพระยสะไปฉันภัตตาหารที่บ้าน ในวันนั้นเองนางสุชากาและ
 ภรรยาเก่าของยสะกับบรรดาโศภิตน ซึ่งนับว่าเป็นอุบาสิกาดูดแรกที่ถึงพระรัตนตรัย

อุคคเศรษฐี เป็นบุตรเศรษฐีแห่งเมืองเวสาลีผู้มีรูปงามมากและเป็นคนดี
 ท่านเป็นผู้มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนามาก ได้ฟังธรรมครั้งแรกกับบรรดาโศภิตนและ
 ต่อมาก็ได้บรรลุธรรมชั้นอนาคามี เมื่อท่านอายุมากขึ้นก็มีความคิดว่าสิ่งใดเป็นที่รัก
 ที่ชอบของท่าน ท่านจะนำไปถวายพระพุทธเจ้า เพราะท่านเคยได้ยินพระพุทธเจ้าตรัส
 ว่า ผู้ที่ถวายของที่พอใจย่อมได้ใจในสิ่งที่พอใจ ต่อมาท่านได้ถวายสิ่งของที่พอใจหลาย
 อย่างแก่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ทั้งที่เป็นอาหารและสิ่งของเครื่องใช้ เมื่อถึงแก่
 กรรมแล้ว ท่านได้ไปเกิดเป็นเทพบนสวรรค์ ดังปรากฏอยู่ในมณฑปทายีสูตร^๒

อุคคเศรษฐี เป็นบุตรเศรษฐีแห่งหมู่บ้านหัตถิกิยาม เมื่อบิดาถึงแก่กรรมก็ได้
 ตำแหน่งเศรษฐีต่อจากบิดา ท่านเป็นคนชอบลนุกสนาน มีหญิงสนมเป็นบริวารหลายคน

^๑ มูบ แสงฉาย, พระไตรปิฎกมคธาวิกิตตารนัย ๕,๐๐๐ กัมม์, พระสุตตันตปิฎก
 อังคุตตรนิกาย เวกนิบาต เล่ม ๒, ๓๘ : ๓๘๗.

^๒ สยามภิกษุสงฆ์ เกปิงก์, สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกายสุส มัจจุจก-นกกนิปาตา,
 ๒๒ : ขฉ ๔๔.

ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์เสด็จไปตัดธิดาตาม อุคคตเทรณผู้ผู้กำลังมีวเฒ่าอยู่ใน
เครื่องสี่มมาตลอด ๓ วัน มีสนมเบี่ยงบิรารยวกล้อมเที่ยวไป เมื่อใกล้พระพุทธรเจ้า
ก็เกิดหิริโอสัพพะ ความเมาก็หายไป พระพุทธองค์ทรงเสด็จธรรมโปรด ทำให้อุคคตะ
ได้บรรลุธรรมขณะนั้นอนาคามีผล หลังจากนั้นก็พาไปปล่อยสนมให้เป็นอิสระแล้วเริ่มต้น
ถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์เป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ แม้บางทีจะมีเวลาว่างก็มาบอกกล่าว
ภิกษุสงฆ์ในเมื่อก่อน รุมนี่ไม่มีก็คิด แล่เวลานี้ก็มีใจถือคำพูดนี้เป็นประมาธ เพราะเป็นผู้รูแจ้ง
แล้ว ยังคงถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์เสมอมา ท่านจึงได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าให้
เป็นผู้เลืกกล่าวอุมาสกลทั้งหลายในค่านับอุปัฏฐากสงฆ์^๑

นางฉัมมทินนา นางฉัมมทินนาเป็นภรรยาของวิสาขเทรณผู้ผู้เป็นสหายของ
พระเจ้าพิมพิสาร วิสาขเทรณผู้ผู้เฝ้าธรรมของพระพุทธเจ้าครั้งแรกก็บรรลุโสดาบัน
และต่อมาภายหลังก็บรรลุอนาคามีผล จึงชักเรื่องกัณฑ์การละและเรื่องทางโลกต่าง ๆ
ไม่ยุ่งเกี่ยวกับภรรยา เมื่อนางฉัมมทินนาทราบว่าสามีของนางบรรลุธรรมแล้ว ก็ต้อง
การจะบวชเพื่อเห็นธรรมบ้าง ซึ่งสามีก็อนุญาต เมื่อบวชแล้วนางได้ลาพระอุปัชฌาย์
ไปอยู่อาวาสบ้านนอกตำบลหนึ่งเพื่อฝึกสมาธิและศึกษาธรรม และบรรลุอรหัตต์ใน
เวลาไม่นานนัก หลังจากนั้นนางก็กลับไปกรุงราชคฤห์ วิสาขเทรณผู้ผู้เห็นว่านางกลับมาก
เร็วก็คิดว่านางคงต้องการจะสึก จึงเข้าไปหาแล้วทกลงถามปัญหาต่าง ๆ ซึ่งนางก็
แก้ได้ทั้งหมด พระพุทธเจ้าพอพระทัยในคุณธรรมของนาง จึงยกย่องนางว่าเป็นผู้มีปัญญา
มากและเป็นบัณฑิต ต่อมาพระองค์ได้ยกย่องให้นางเป็นผู้เลืกกล่าวอุมาสกลทั้งหลาย ในทาง
แสดงพระธรรม^๒

^๑ ปุ๋ย แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๘,๐๐๐ กัณฑ์, พระสุตตันตปิฎก
อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต ๒.๒๒, ๓๘ : ๓๘๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๒ - ๒๕๖.

นกุลบิคาและนกุลมารคา ท่านเป็นเศรษฐีแห่งเมืองสูงสูมารทีวี่ แคว้นภักตะ มีบุตรชื่อนกุลมารพิ ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จไปเมืองสูงสูมารทีวี่ นกุลบิคาพร้อมด้วย ภรรยาและชาวเมืองต่างก็เดินทางไปเฝ้า ครั้นได้เห็นพระพุทธเจ้า นกุลบิคาและ นกุลมารคาคิดว่าพระองค์เป็นบุตรชายของตน จึงเข้าไปทูลทูลถามถึงที่เพราะท่าน ทั้งสองได้เป็นบิคาและมารคาของพระพุทธเจ้าทุก ๆ กันมาถึง ๕๐๐ ชาติ เมื่อพระ- พุทธเจ้าแสดงธรรมโปรด บุคคลทั้งสองก็บรรลุโสดาบัน

ต่อมาเมื่อทั้งสองท่านแก่ลง พระพุทธองค์ได้เสด็จมาภักตะนครอีก บุคคลทั้งสองจึงมาเฝ้าและนิมนต์ให้ไปเควรบิคาทวารที่มาน ท่านเศรษฐีและภรรยาได้สันทนา กับพระองค์ด้วยความคุ้นเคย ต่อมาภายหลังพระพุทธเจ้าได้ทรงแต่งตั้งให้นกุลบิคา เป็นผู้เล็ดกว่าอุมาสกลทั้งหลาย และนกุลมารคาเป็นผู้เล็ดกว่าอุมาสีกาตั้งหลายในทางมี ความคุ้นเคย

ผู้ย แสงฉาย, พระไตรปิฎกมหาวิคถารณีย์ ๘,๐๐๐ กัณฑ์, พระสุตตันตปิฎก
อังคุตตรนิกาย เอก-สุกขนิบาต, เล่ม ๓, ๓๕ : ๕ - ๖.

ภาคผนวก ข.

อธิบายศัพท์

กหาปณะ	มาตราเงิน มีลักษณะเท่ากับ ๒๐ มาสก หรือประมาณ ๑ ตำลึง คือ ๘ บาท
กัปป์	ระยะเวลาเนิ่นนาน โบราณถือว่าโลกประลัยครั้งหนึ่ง
กัปป์นิยการณ	ผู้ทำของให้ควรแก่ภิกษุ, ผู้ปฏิบัติภิกษุ
กัปป์นิยคุณิ	โรงเก็บสิ่งของที่ควรแก่ภิกษุ
กัปป์นิยภัตต์	สิ่งของที่สมควรแก่ภิกษุ
กิริยวาท	ผู้กล่าวว่าควรกระทำของมีผล
โกฏิ	ชื่อมาตราหนึ่งเท่ากับ ๑๐ ล้าน, ชั้น, ยอด
คัมภีร์	อาหารสำหรับภิกษุผู้เตรียมจะเดินทาง
คิลาณภัต	อาหารสำหรับภิกษุอาพาธ
คิลาณเภสัช	ยาสำหรับภิกษุอาพาธ
คิลาณัฐฎากภัต	อาหารสำหรับภิกษุผู้ดูแลไข้
โคจรคาม	หมู่บ้านที่ภิกษุไปบิณฑบาตเสมอ
จงกรม	การเดินไปมาเพื่ออบรมจิตใจ เป็นการออกกำลังกายและเปลี่ยนอิริยาบถ
จาริก	การท่องเที่ยวไป, สถานที่เที่ยวไป
ฌาน	การเพ่งอารมณ์จนจิตแน่วแน่เป็นสมาธิ

ดูงาน	ความรู้, ปัญญา, การหยั่งรู้
เคียบรถบัส	นักบวชนอกพระพุทธรูปศาสนา
เถระ	ภิกษุผู้มีพรรษาตั้งแต่ ๑๐ พรรษาขึ้นไป
เถรี	ภิกษุณีผู้มีพรรษาตั้งแต่ ๑๒ พรรษาขึ้นไป
ทายก	ผู้ให้ (ขาย) (ทายิกา - ผู้ให้หญิง)
ศิลาปาโมกข์	ผู้เป็นใหญ่ในทิศ, ผู้เป็นอาจารย์มีชื่อเสียง
ทุกกฏ	การกระทำที่ไม่ดี, เป็นชื่อของอาชิตยหมวดหนึ่ง
ธรรมกถึก	ผู้ชำนาญในการแสดงธรรม
นมส้ม	น้ำนมที่ทำให้น้ำรสเปรี้ยว
เนยใส	น้ำนมที่เจียวได้จากน้ำนมโคชนิดใส
บริวาร	เครื่องใช้สอยของนักบวช
บริษัท	ที่ประชุม, หมู่, คนรวมกัน
บัญญัติ	ข้อที่ตั้งขึ้น, ข้อบังคับ
ปฏิกฐาน	การให้คำมั่นโดยสุจริตใจ, การยอมรับ, รับคำ
ปฏิสารณียกรรม	การลงโทษภิกษุให้ขอขมาภุหัตถ์
ปฐมยาม	ยามต้น เวลาตั้งแต่ ๒ โมงเย็น ถึง ๔ โมง
ปริวิตก	นึกเป็นทุกข์, หนักใจ, การตรึกตรอง
ปวารณา	ยอมให้ใช้, ยอมให้ขอ, ยอมให้ว่ากล่าว, ยอมให้ตักเตือน
ปัจจัย	เหตุ, เหตุอันให้ผลเป็นไป, เครื่องอำนวยความสะดวก
ปัจฉาสมณะ	สมณะผู้ความหลัง, พระผู้ติดตามพระผู้ใหญ่

ปัจฉิมยาม	ยามสุดท้าย เวลาตั้งแต่ที่ ๒ ถึงย่ำรุ่ง
ปราสาท	เรือนตั้งแต่ ๒ ชั้นขึ้นไป
ปาจิตถีย์	เป็นชื่อของอาบถิ หมายถึงสิ่งที่ทำความดีให้ตกไป
ปาถิโมกข์	คัมภีร์ที่รวมพระวินัยของสงฆ์สำหรับสาวกแสดงมูลกึ่งเดือน
ปารวชิก	ผู้แต่ ก็อ แพวากความเป็นสมณะ เป็นชื่ออาบถิที่บีโษหนักที่สุดของภิกษุสงฆ์ ผู้ตองอาบถินี้แล้วถือว่าพ้นสภาพจากการเป็นสมณะ
เปรียง	น้ำมันที่เจียวจากนมผสมและไขสัตว์หรือเนย
นํ้ากัมพล	นํ้าขมสีทัว
นํ้าบึงตุลล	นํ้าที่เขาทิ้งไว้ให้เป็อนุ่นที่ภิกษุถือเอาด้วยสบายใจว่าไม่มีเจาของ
พรหมจรรย์	การถือพรตเว้นจากเมถุนฉรรม, การบวชเว้นจากเมถุน-ฉรรม, ความประพฤติอันประเสริฐ
พรหมจันท์	การลงโทษอย่างสูง ก็อไม่ให้ใคร ๆ ในหมู่สงฆ์ด้วยกันพูดด้วย
พระธรรมวินัย	คำสั่งสอนเ็นพระพุทศกาสนา
พระสุตตร	พระพุทศวจนะ มีทุก ๑ ใน ๓ ปีฎก
พระอาคณัฎกะ	พระที่จรมมา, พระที่เป็นแซก
พุทธานุญาต	ข้อที่พระพุทศเจาทรงอนุญาต
พุทธานิรมย์	ตามความพอพระทัยของพระพุทศเจา
ภัตตกาต	เวลาฉันฉานาร ของภิกษุ

ภิกษา, ภิกษา	การขออาหาร, อาหารที่ได้มา
มัชฌิมนิยาม	ยามท่ามกลาง เวลาตั้งแต่ ๘ โมง ถึงตี ๒
มาสก	มาตราเป็นสมัยพุทธกาล เท่ากับ ๒๐ สทวงศ์ของไทย
เมถุนธรรม	ธรรมของกันคู่กัน คือประเวณีของผ้าเมีย
ยาตุ	ข้าวต้มและวุ้นรส เป็นอาหารชนิดหนึ่ง
ภาคสักการะ	ลาภ และคารมของเทวเทพ
วิจจุกุฎี	ส้วม
วัตร	ขนบธรรมเนียม, ความประพฤติกิจที่ทำประจำ
วัสสิกสาฎก	ผ้าอาบน้ำฝน
วิญญูชน	ชนผู้ฝึกชอบความปกติ
เวลาวิกาล	ผิดเวลา, เวลาผิดค่า หมายถึงตั้งแต่เที่ยงแล้วไปถึงรุ่งขึ้น ของวันใหม่
สกทาคามิบุคคล	ชื่อโลกุตตรธรรมที่สองที่พระสกทาคามีได้บรรลุ, พระอริยมุคค ชั้นที่ ๒
สังคายนา	การรวบรวมรอยกรองพระธรรมวินัยให้เข้าเป็นหมวดหมู่
สังฆาทีเสส	เป็นชื่ออาภรณ์ที่ภิกษุหรือภิกษุณีจะเมิกพระสุทนต์ปฏิบัติ มีโทษหนัก รองจากปาราชิก จะพ้นโทษด้วยการอาภัยสงฆ์ในกรรม เบื้องต้นและที่สุด
สังวาส	การอยู่ร่วมกัน, การอยู่ด้วยกัน, การร่วมประเวณี
สามีวิกรรม	การกระทำที่ขอยิ่ง, การกระทำที่เหมาะสมที่ควร, การเอาใจ ใส่ดูแล

เด็กชายบท	ชวศील, ขอพระวินัยที่ทรงบัญญัติ
สุขุมารชาติ	ผู้มีกำเนิดอันละเอียดอ่อน, ผู้ที่มีตระกูลสูง
สุตตะการ	เวื่อนวาง
เสนาสนะ	ที่โห้ง, ที่นอน, ที่อยู่อาศัย
โลกาภิติมล	ชื่อโกฎุศกรธรรมที่ ๑ ที่พระโสภณโกศลบรรด, พระอรินบุคคล ชั้นแรก
อธิริยวาท	ผู้กล่าวว่ากระทำไม่มีผลตอบสนอง
อนากามิมล	ผลที่พระอธิริยบุคคลชั้นที่ ๓ โกฎุบรรด
อนุชุต	ผู้รับหน้าที่ไปติดต่อตกลงการที่ไ้รับมอบหมาย, ผู้สื่อสารตาม คำสั่ง
อเนกปริยาย	หลายวิธี, หลายแบบ, หลายกรรมวน
อรรหัตถล	ผลคือการสำเร็จของท่านบุญบรรดธรรมพิเศษสูงดุคในพุทธศาสนา
อรรรถถา	การกี่ยวแก่ความพระบาลี ซึ่งก็มีที่ที่แก่เนื้อความพระบาลี
อัครสาวก	ชื่อตำแหน่งพระสาวกเอกแห่งขวา - ซ้าย ของพระพุทธเจ้า
อัญชลีกรรม	การประณงมือ, การกระนงมือไหว้
บังคาส	การถวายอาหารแก่ภิกษุสงฆ์, เต้ยงดู, การปรนนิบัติเวลา ฉันอาหาร
อาคันตุภักกร	อาตารสำหรับภิกษุผู้จรมา
อาชีวก	นักบวชเิกายหนึ่งนอกพระพุทธศาสนา
อานิสงส์	ผลที่หลังไหลมาจากเตตุ, ผลแห่งกุศล, ผลแห่งความดี

อานูกาพ	อำนาจ, ฤทธิเดช, ความเป็นใหญ่
อาบัติ	ความตอง, การล่วงละเมิดอำนาจของพระ
อาราม	สถานที่นายินดี นารีธรรม์ หมายถึงวัด
อาราธนา	การเมื่อเชิญ, การอ้อนวอน บัณฑิตใช้สำหรับสงฆ์
อิทธิปาฏิหาริย์	สิ่งที่น่าอัศจรรย์, ความอัศจรรย์ที่เกิดจากอำนาจฤทธิ์ชั้นกลาง
อุบาสก	ชายผู้ถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่ง, คนผู้ใกล้ชิดพระรัตนตรัย
อุบาสิกา	หญิงผู้ถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่ง, คนผู้ใกล้ชิดพระรัตนตรัย
อุบิฏฐาก	ผู้รับใช้, ผู้บ่าว
อาทิตตปริยาย	การลดนโยมตรัสเปรียบเทียบ รากะ โทสะ โมหะ ว่าเป็นของร้อน

พระสุทินนะอุปสมบทแล้วประพฤตีสมาทานอุกตฤคอย่างแรงกรัก คือ

อรัญญิกอุคถ์	ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร
บิณฑปาติกอุคถ์	ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร
มังสุตติกอุคถ์	ถือการทรงบำเพ็ญอุคถ์เป็นวัตร
จาริกอุคถ์	ถือการเที่ยวภิกษาเรื่อยไป

ประวัติผู้เขียน

นายพงษ์พันธ์ จันทรราทิพย์ เกิดที่ ตำบลบางน้ำเปรี้ยว จังหวัด
ฉะเชิงเทรา สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาการศึกษามัธยมศึกษา จากวิทยาลัยศึกษาศึกษา
พิบูลย์โลก หรือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ และ
เข้ารับราชการในตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูเทพสตรี
จังหวัดลพบุรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ถึงปัจจุบัน.

